

Traumasesensief onderwijs

‘Leerkrachten maken echt het verschil’

Ze verschenen bijna tegelijk dit najaar. De nieuwe Richtlijn ‘Signaleren van traumagerelateerde problemen voor jeugdhulp en jeugdbescherming’. En een compleet nieuwe uitgave van ‘Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen – een praktisch handboek voor het basisonderwijs’. Een pleidooi om leerkrachten meer te betrekken bij traumasensief handelen.

De Richtlijn steunt hulpverleners bij het bieden van passende hulp bij trauma-gerelateerde problematiek. Uit onderzoek blijkt dat meer dan de helft van de 18-minners één of meer ingrijpende gebeurtenissen heeft meegemaakt, zoals mishandeling, pesten, (vecht)scheiding van de ouders of een ongeluk.

De meeste jeugdigen krabbelen weer op, vanuit veerkracht en met behulp van belangrijke anderen. Zo'n 16% houdt blijvende stressreacties waarvoor traumabehandeling geïndiceerd is. Omdat zij niet altijd – tijdig – bij de hulpverlening belanden én omdat traumabehandeling méér is dan alleen EMDR of cognitieve gedragstherapie, is het belangrijk dat er meer aandacht komt voor een traumasensitieve aanpak in het dagelijks leven, zoals het onderwijs.

Dat is precies wat de auteurs hopen te bereiken met de compleet herziene, achtste druk van het boek *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen – een praktisch handboek voor het basisonderwijs*.

Risico- en veerkrachtprocessen

Jessica Vervoort-Schel, orthopedagoog-generalist, programmaleider Inhoud & Onderzoek Jeugd bij Koraal en supervisor NVO, werkt mee aan de Richtlijn. Ze onderstreept het belang van risico- en veerkrachtprocessen voor de ontwikkeling van kinderen. “Kijk verder dan het huidige gedrag: wat is hun levensverhaal, welke beschermende en compenserende ervaringen (zoals steun vanuit familie, school en sportclub – red.) waren er, maar ook welke

ingrijpende ervaringen?” Zij vindt het belangrijk om óók verder te kijken dan het gedrag van de ouders en te onderzoeken in hoeverre hun ervaringen het ouderschap en functioneren van het gezin beïnvloeden.

“Vervolgens kijk je hoe ouders hierin ondersteund kunnen worden, zodat zij op hun beurt hun kind kunnen steunen en beter kunnen aansluiten bij wat hun kind nodig heeft.” In dit proces is een belangrijke rol weggelegd voor de school. “School heeft naast een signalerende rol, ook een belangrijke rol in het bieden van beschermende en compenserende ervaringen (bijvoorbeeld een stabiele relatie met een leerkracht – red). Een gezond, ontwikkelingsgericht en herstelbevorderend klimaat kent drie pijlers: regulatie, verbinding en veiligheid. Dat is extra belangrijk voor kinderen die veel stress hebben meegemaakt. Hierin is nog een wereld te winnen en onderwijs en jeugdhulp kunnen elkaar versterken.”

Soms is gerichte traumabehandeling nodig zodat de jeugdige weer stappen kan zetten. Voor een goede ondersteuning van kinderen en hun ouders is samenwerking en communicatie tussen alle betrokkenen, dus ook tussen onderwijs en jeugdhulp, van groot belang. “Binnen Koraal implementeren wij Trauma Informed Care (traumasensitieve hulpverlening) binnen zowel jeugdhulp als onderwijs, om de professional houvast te geven vanuit een gezamenlijke visie op gedrag en samenwerking, in een gezamenlijke taal.”

Richtlijn trauma

De Richtlijn besteedt uitgebreid aandacht aan ingrijpende gebeurtenissen die jeugdigen kunnen meemaken en wanneer ‘normale’ stressreacties zorgwekkend worden. Dit is het geval wanneer die reacties langer dan een maand duren en het dagelijks functioneren ernstig verstoren. Verder gaat de Richtlijn in op het signaleren van traumagerelateerde problemen, beschermende en risicofactoren en het op juiste manier bevragen van jeugdigen en hun omgeving. Tot slot is er aandacht voor het verwijzen naar passende zorg en het belang van deskundige behandeling.

In de Richtlijn staan links naar relevante andere documenten en handreikingen. Zoals een handreiking voor leerkrachten om bekend te raken met de interpretatie van het gedrag van leerlingen als reactie op stress of trauma en hoe hiermee om te gaan.

richtlijnenjeugdhulp.nl/trauma

Handboek basisonderwijs

Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen – een praktisch handboek voor het basisonderwijs belicht de belangrijkste wetenschappelijke achtergronden over trauma en sluit aan bij de onderwijspraktijk. Het boek biedt praktische handvatten aan leerkrachten en andere onderwijsprofessionals voor het signaleren en begeleiden van traumagerelateerd gedrag.

De oorspronkelijke versie uit 2016 is geheel herzien. Medeauteurs Michiel Asselman en Evelyne Offerman hebben een hoofdstuk toegevoegd over het implementeren van traumasensief onderwijs binnen een school(bestuur). Beiden zijn als orthopedagoog (–generalist), onderzoeker en projectleider traumasensief onderwijs verbonden aan Stichting Orion en ook auteurs van het boek *Traumasesensief onderwijs. Een handboek bij de implementatie*.¹

“De nieuwe versie van het handboek basisonderwijs bevat de laatste wetenschappelijke inzichten”, zegt Asselman. “Bovendien is er, naast het extra hoofdstuk over implementatie, een aantal zaken toegevoegd: prevalentiecijfers van ingrijpende levenservaringen van regulier-onderwijs-leerlingen en verschillende risicodoelgroepen. Zoals kinderen met ernstige gedragsproblematiek in het speciaal onderwijs en kinderen met een verstandelijke beperking. Ook is er aandacht voor de impact van armoede en racisme.”

Steun van leerkrachten

Asselman en Offerman hopen dat de aandacht die de Richtlijn besteedt aan het belang van samenwerking met het onderwijs een eerste aanzet is, waarop de komende jaren kan worden voortgebouwd. Asselman: “Het stelt professionals op de hoogte van deze nieuwe, veelbelovende ontwikkeling van traumasensief werken. Die groeit niet alleen in het onderwijs, maar ook in de jeugdhulp. En past goed bij de vernieuwende manier van denken en werken in jeugdhulp en jeugd-ggz; buiten de behandelkamer denken, de omgeving betrekken.”

Voor orthopedagogen is het boek volgens Asselman van meerwaarde “omdat het goed past bij het systemisch denken en handelen, de kerntaak van pedagogen. Hierbij kan het onderwijs een cruciale – maar voor veel professionals nog onvoldoende zichtbare – rol spelen.” Dit beaamt Leony Coppens, één van de hoofdauteurs en expert

op het gebied van chronisch trauma bij kinderen. “Vaak denken leerkrachten – en dit hebben we vanuit de ggz misschien wel zelf veroorzaakt – dat EMDR dé oplossing is bij een trauma. Terwijl het eigenlijk belangrijker is wat de leerkracht kan doen; hoe die het gedrag begrijpt, erop kan reageren en het kind kan steunen.” Coppens ziet dit terug in de verhalen van ervaringsdeskundigen die voor het boek zijn geïnterviewd. “Zij begrijpen vaak heel goed dat leerkrachten hun situatie niet kunnen oplossen. Maar het maakt wel verschil hoe ze zich gesteund en gezien voelen door de kleine dingen die leerkrachten voor ze doen, zoals even écht met aandacht vragen hoe het met ze gaat. Leerkrachten maken echt het verschil.”

School onderdeel behandeling

Belangrijk voor orthopedagogen in de ggz noemt Coppens de boodschap in het boek dat school een belangrijke plek is voor kinderen, die gezien moet worden als onderdeel van je behandeling. “School is een plek waar kinderen nóg meer ingrijpende ervaringen kunnen opdoen en nóg meer kunnen gaan geloven dat het nooit goed met ze komt. School kan ook een plek zijn waar ze zich juist gesteund en veilig voelen. Als jij als orthopedagoog de juiste handvatten kunt bieden aan een school of een leerkracht, versterkt dat de effecten van je behandeling enorm. Je kunt heel goed behandelen, maar als school niet begrijpt waar gedrag vandaan komt en uit onwetendheid en onmacht de verkeerde dingen doet, is het effect van je behandeling zo tenietgedaan. Het begint en eindigt met wat er in die dagelijkse situatie gebeurt.”

tekst: Aafke Peeten-de Klein

¹ jimdo-storage.global.ssl.fastly.net/file/28034ff5-ed69-41ba-8400-0290fa3ad277/Handboek%20Traumasensief%20Onderwijs%201.4.pdf

- Coppens, L., Schneiderberg, M., Kregten, C. van (2021). *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen. Een praktisch handboek voor het basisonderwijs*. SWP.
- Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming (2021). *Richtlijn Signaleren van traumagerelateerde problemen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*.